

Биографија у контексту изазова кратког 20. века

Александар Никезић. *Добрила Главинић Кнезмилојковић*.
Алексинач: Центар за културу и уметност „Алексинач“, 2025. 195 стр.
ISBN - 978-86-82648-24-6.

За заоставштинама и архивама истакнутих личности и породица често се мора трагати у више културних установа које су на различите начине долазиле до делова ових драгоцених сведочанстава за друштвену историју. Такав је случај и са бројном и разноврсном документацијом, рукописима и различитим материјалима који сведоче о животу новинарке и хуманитарне раднице Добриле Главинић Кнезмилојковић. Она сама била је у великој мери свесна значаја и потребе очувања трагова о својој делатности и пореклу и још за живота је део ових материјала оставила на чување различитим установама. Захваљујући томе се у Историјском архиву Београда чува Породични фонд Главинић, док се поједини предмети могу наћи и у збиркама Музеја града Београда и Музеја науке и технике. Осим тога, Завичајни музеј Алексинач је 2015. године откупио преостали део њене заоставштине. На овај начин је у наведеним установама похрањена значајна колекција која пружа обиље података и сведочанстава о животу и делатности како Добриле Главинић Кнезмилојковић, тако и чланова њене породице. Кустос Завичајног музеја у Алексиначу Александар Никезић преузео је на себе задатак да истражи ову богату заоставштину и њену биографију, а резултате истраживања представио је у богато илустрованој и документованој монографској публикацији.

Своје истраживање аутор је започео анализом породичног порекла Добриле Главинић Кнезмилојковић, које је у великој мери одредило њен животни пут с обзиром на то да је потицала из угледне алексиначке породице чији су се чланови истицали образовањем и друштвеним улогом и значајем. Њен отац је докторирао фармацију у Бечу и био свестан значаја образовања и потребе усавршавања и школовања ћерке.

* ljubinka.skodric@isi.ac.rs ; <https://orcid.org/0000-0003-1015-0785>

О њој су се, пошто је рано остала без мајке, углавном старале најближе рођаке које су јој по ангажовању у женским друштвима постале врста узора. Између осталог, била је рођака књижевнице Јелене Димитријевић о чијој је делатности у каснијем периоду и извештавала у штампаним гласилима.

Може се претпоставити да је пресудан формативни утицај на Добрилу Главинић Кнезмилојковић имало школовање током Првог светског рата у католичком женском заводу у Менцигену у Швајцарској. Осим знања немачког језика, усађивања свести и навика о реду и дисциплини, посебан значај имао је наставак школовања у социјално-каритативној женској школи у Луцерну где ће стећи знања о потребама организованог социјалног старања која ће касније покушати да спроведе у сопственој земљи. Корене конзервативних ставова који ће се код ње испољити у каснијем периоду аутор види у њеном образовању, што ће се пре свега одразити у негативном изјашњавању о политичким правима жена. Сматрала је да би се оне у случају добијања права гласа поводиле за мушкарцима и тиме обесмислиле те новостечене тековине. Зато је предност давала социјалном старању и отварању социјалне школе за жене чији је рад детаљно осмислила.

После уводних делова о пореклу, детињству и школовању, аутор детаљно у осам хронолошких поглавља анализира активности и живот Добриле Главинић Кнезмилојковић по завршетку Првог светског рата и повратку у земљу. Њена делатност у међуратном периоду обухвата ангажовање на организацији венчања династичког пара Александра и Марије Карађорђевић, рад у бројним женским, патриотским и хуманитарним друштвима, као и новинарску делатност. Посебно је активна у Друштву Кнегиње Љубице и у Пољско-југословенској лиги. Сарађује са више женских часописа, при чему се истиче бројност чланака које је објавила у листу *Женски свет*. Истовремено је ангажована као новинарка дневног листа *Правда*, а затим је уредница листа *Време*. Ове активности повезане су и са политичком блискошћу са председником владе Миланом Стојадиновићем, пошто је њен супруг Милан Главинић био народни посланик изабран на његовој листи и са њим у блиским пријатељским везама. У том периоду, посебно током 1936. године, велики значај имају њени извештаји са бројних скупова и конгреса женских удружења, пре свега са конгреса Међународног женског савеза који је одржан у Дубровнику, коме је присуствовала и као делегаткиња. Анализа њене делатности у том периоду укључује и разматрање судбине и садржаја необјављеног аутобиографског романа *Кобне беле руже*.

Међу најинтригантније периоде живота Добриле Главинић Кнезмилојковић спада време Другог светског рата које аутор детаљно

и пажљиво анализира. Покушај да се током окупације Србије у Другом светском рату реорганизују женска друштва, односно укину и преточе у једно ново удружење које би било под контролом окупационих власти, остао је детаљно описан и забележен пре свега захваљујући њеним освртима. Међутим, колико је у том погледу велики значај њених сведочанстава, она делом представљају и проблем. Ове догађаје она описује у великој мери субјективно и покушавајући да оправда и у позитивном светлу истакне своју улогу и значај. Недостатак обимније друге врсте документације о овим настојањима, чини да су њене белешке драгоцене, али се из њих не могу извести потпуни закључци, пре свега услед немогућности поређења са документима и сведочењима другачијег порекла и врсте.

У овом периоду Добрила Главинић Кнезмилојковић балансира на танкој жици између окупационе и колаборационистичке политике, а постоје назнаке и контаката са симпатизерима равногорског покрета. Њена ратна делатност указује и на бројне сложености, испреплетаности и непознанице које је су донели рат и окупација. Као пример може послужити да се у равногорским изворима у једном тренутку третира као утицајна шпијунка, а у другом као поуздан обавештајни извор. Њени несумњиви патриотски ставови и хумане намере често су били потиснути неуспехом да сагледа тежину рата и окупационог система у Србији, већ она ове околности види као прилику да реализује своје замисли о социјалном старању. Због тога је њена делатност често у нескладу са поступањем других представница женских друштава.

Добрила Главинић Кнезмилојковић после рата није трпела санкције због своје активности, али она и њена породица губе имовину, материјални статус, као и друштвени значај. И у тим, за њу тешким временима, она остаје активна, и даље учествује у раду различитих друштава, пише, држи часове и предавања, контактира са архивима и музејима.

На основу биографије Добриле Главинић Кнезмилојковић може се сагледати више аспеката друштвеног развоја и културних и политичких токова 20. века. Она указује на прогресивну улогу танког грађанског слоја који је био свестан потребе модернизације и просвећивања. Спадала је у малобројну и значајну групу женске ученичке популације која је упућивана на школовање у иностранству и доносила нове погледе, идеје, животне навике и начин владања. Њен случај предочава и да су ти утицаји били разноврсни и зависили од земаља у које су ученице и студенткиње биле упућене, њиховог уређења, као и типова школа које су похађале.

Осим тога, њена биографија се може посматрати и као један вид судбине појединца у бурним дешавањима 20. века. Добрила Главинић Кнезмилојковић је рођена 1900. године, а преминула је 1987. тако да је искусила све изазове бурног, како га Ерик Хобсбаум (Eric Hobsbawm) назива кратког 20. века. Било је то, према овом историчару, доба екстрема које је трајало у периоду од 1914. до 1991. године када су се одвијале интензивне политичке, друштвене и економске промене. Управо је она у том периоду преживела Први и Други светски рат, живела у две краљевине и једној социјалистичкој држави, прво српској, а потом у две југословенске државе. Била је сведок бројних историјских дешавања чије је последице осећала на сопственој кожи још од почетка Првог светског рата. Њен истакнути друштвени статус и материјални положај топио се и нестајао у вртлозима ратова и политичких промена, али је такви догађаји нису деморалисали и она није посустајала у тежњи да води активан и богат друштвени живот и учествује у културним збивањима. Вртлози 20. века нису је сломили, већ је знала да им се одупре и прилагоди.

Ово издање садржи не само резултате истраживачког рада и научну анализу биографије Добриле Главинић Кнезмилојковић, већ се у њему у бројним прилозима и илустрацијама огледа и рад једног музеалца и архивисте. Међу тим прилозима истиче се превод са немачког језика дневника Добриле Главинић Кнезмилојковић који је водила у периоду од 1919. до 1923. године. Аутор је саставио и попис 454 новинска чланка и прилога које је објавила, а којима је претходно било тешко ући у траг и сабрати их и сагледати на једном месту. Уз то је издање богато илустровано фотографијама које додатно сведоче о динамичном и бурном животу главне јунакиње.

Ljubinka Škodrić

Institute for Contemporary History

Belgrade

Biography in the Context of the Challenges of the Short Twentieth Century

Aleksandar Nikezić. *Dobрила Glavinić Knezmilojković*. Aleksinac: Centar za kulturu i umetnost „Aleksinac“, 2025. 195 pp. ISBN - 978-86-82648-24-6.

Dobрила Glavinić Knezmilojković was born in 1900 and died in 1987, which means that she experienced all the challenges of the turbulent, as Eric Hobsbawm calls it, short 20th century and the age of extremes. She survived the First and Second World Wars, lived in two kingdoms and one socialist state. She witnessed numerous historical events, the consequences of which she felt on her own skin since the beginning of the First World War. The curator of the Local History Museum in Aleksinac, Aleksandar Nikezić, took on the task of researching this rich legacy and her biography, and presented the results of the research in a richly illustrated and documented monographic publication. Based on the biography of Dobрила Glavinić Knezmilojković, one can see several aspects of social development and cultural and political trends of the 20th century. She points to the progressive role of a thin layer of citizens who were aware of the need for modernization and enlightenment. She belonged to a small and significant group of female students who were sent to study abroad and brought new views, ideas, lifestyles and ways of governing.